

Жртвени јарац са Алпа

Пише: Ив Боне и Александар Радовић
четвртак, 14 мај 2009 18:58

Криза која потреса светску економију се, за сада, не може поредити са оном из 1929. која нам је донела фашизам, нацизам и Други светски рат, али ипак остаје опасно непредвидива.

У свету у којем су производна средства распрострањена широм планете, где је пољопривреда механизована, где су се размене систематизовале, а неједнакости знатно повећале, економије су изгубиле своје основне факторе стабилности: породичну структуру, хомогену популацију, привредну самосталност, уравнотежене буџете и чврсте (златне) монетарне стандарде.

Стога, скуп социјалних равнотежа се урушава, остављајући сваког појединца или, у најбољем случају, сваку породицу, саму пред проблемима пред којима се осећа исто толико разоружан као пред природном катастрофом.

Да бисмо се уверили у монструозност цунамија који и се и даље ваља океаном и још није дотакао наше обале, довољно је схватити следеће: вредност "трансакција над финансијским дериватима," како се дискретно назива модерна спекулација, повећана је са мање од хиљаду милијарди долара почетком осамдесетих на милион и четиристотине хиљада милијарди долара, двадесет и пет година касније, што је пораст у односу од 1 према 1400.

То је без икаквих пропорција с растом глобалне економије у том периоду.

Ова констатација је једноставно застрашујућа, јер се у глобализованој економији спекулација одвија у финансијском простору без граница, без икаквих легалних брана или националних регулативних запрека.

Жртвени јарац са Алпа

Пише: Ив Боне и Александар Радовић
четвртак, 14 мај 2009 18:58

Најбољи доказ о катастрофалним последицама дерегулације је урушавање пензијских фондова који су у протеклих 6 месеци изгубили до 80 % своје вредности. Европски **архаични**

социјални системи базирани на националној солидарности су се показали знатно отпорнијим на кризне ударе.

Боље је бити европски него амерички држављанин (и пензионер), са или без Барака Обаме.

За описати штетне ефекте кризе, осудити кривце и препоручити решења – стручњака је много. Проблем је у томе што када се боље погледа, водећи даваоци лекција су управо они који, у најбољем случају, нису ништа предвидели, а у најгорем, ради се управо о оним неприкосновеним либералним теоретичарима који су одговорни за катастрофу.

Чему нас подучавају професори?

Са снагом детаља који немају другу сврху него да нас увере у своју стручност и да мало замуће иначе доста јасну слику, они објашњавају формацију "спекулативног мехура" и неопрезност банкара и финансијских оператера. У пролазу би било корисно приметити би да тај *модерни* приступ – утемељен на антиципацији будућих виртуалних профита, на коме се базирао вртоглави раст целог спекулативног сектора, сваки суд на свету окарактерисао као *превару*.

Пренадувани мехур пуца, од целог система остају само неупотребљиви расути комади. Нико од виђенијих теоретичара није упозорио на опасност и нестабилност ове виртуелне конструкције пре експлозије.

Посебно се нико од њих није забринуо што ће низ других конкретних активности из реалне економије пуцањем пренапрегнуте финансијске сфере и наглим пресушивањем банкарских кредита, брутално остати без кисеоника.

Ту је крах либералног модела на нивоу вертикалне финансијске концентрације

очигледан, шта је са хоризонталном деконцентрацијом производње – глобализацијом?

Несметани развој трговине на светском нивоу може изгледати пожељно и корисно за читаво човечанство. Али тај напредак у светској производњи је проузроковао како велики број друштвених неправди, тако и низ тешких економских дилема.

Поставља се питање диспаритета у стварним условима производње, социјалне заштите, накнаде и у погледу заштите животне средине.

Између бедно плаћених радника у застарелим фабрикама које избацују хиљаде тона сумпора и угљен диоксида и западног коректно плаћеног радника чији је животни век знатно дужи, и који ће имати пензију, радећи на модерним машинама које покрећу чисте енергије, постоји битна разлика.

Али, првome иду поруџбине текстила, електронских уређаја или играчака, а други губи свој посао у корист првога.

Наравно, ова ситуација је неодржива, јер угрожава све националне механизме солидарности, који у развијеним државама осигуравају животни стандард запосленима изнад оног који имају експлоатисани радници у земљама у развоју.

Последице ових трансфера су трагичне за већину развијених економија. Земље које су биле колевке техничког напретка, губе своје производне капацитете и под меким еуфемизмом делокализације губе своју креативност, радничку свест и индустријску моћ замењујући производне делатности, пролазним и несигурним услужним активностима.

Мирни ток уравнотежене производне економије је заменила неконтролисана финансијска бујица. Напредак се више не огледа у односу на целокупни друштвени бољитак, већ у висини екстрапрофита неколицине транснационалних привилегованих спекулатора. Људско стање као потрошња – постаје кредо глобализације који је људски живот свео на радну снагу, а и њу вредновао само онолико колико може донети профита. Није никакво чудо да кад се рад претвара у робу, људи постају предмети.

У пропалом либералном моделу од финансијског капитализма, преко метастаза банкарско-спекулативних операција, до глобализације, јасно је да су профитирали исти, жртве су такође биле исте.

Али то нико од експерата не помиње. Ред је ипак да се нађу и одговорни за ово тешко стање у светској економији.

Светски лидери су ти којима ће припасти част да пронађу, и то врло брзо, идеалне кривце.

Циљ је добро изабран. Ништа толико не иритира примерног грађанина као места где се скривају тајна богатства.

Он ће тако, без већих проблема, прихватити крајње упроштenu оптужбу на рачун идеалног кривца, која га уједно и ослобађа напора да тражи друге одговорне – *порески рајеви су узрок кризе*

. А од рајева, зашто не одабрати једног – оног најрепрезентативнијег – Швајцарску.

Ова мала земља изазива много љубоморе. Њен просперитет, њено држање по страни, ван европских токова, чак и њена неутралност, нису увек били добро примљени од стране њених моћних суседа.

Швајцарска је незаобилазна банкарска платформа и као таква озбиљан конкурент европским и америчким центрима на финансијском тржишту. Сви јој завиде на доминантној позицији у привлачењу светског богатства. У тој тешкој конкуренцији, алпска конфедерација је готово савршена мета.

То није ништа ново нити изванредно. Али овај пут, један корак даље је учињен – свемоћна Америка се гнуша банкарске тајне и наређује Швајцарској да јој ова дословно и фигуративно положи рачуне.

Ово је време када треба нашим америчким пријатељима да препоручимо читање Ла Фонтенове поучне басне о лаву и комарцу.

Да се подсетимо. Криза је рођена у Сједињеним Државама чија влада мора хитно реаговати. С правом, Вашингтон, лав из приче, сматра да се не може замислити нови глобални финансијски поредак који би толерисао опстанак мрачних зона, непрозирности финансијских трансакција, у смислу опорезивања и прања новца. Оба случаја би се односила на Швајцарску, Лафонтеновог комарца.

Процењује се, врло грубо, на десет хиљада милијарди долара маса новца која тренутно не подлеже никаквом националном опорезивању на свету. Ова маса по дефиницији не може бити прецизно утврђена.

Али постоје прецизни критеријуми де би се нека земља могла сврстати у пореске рајеве. Морају се испунити четири услова:

- одсутност опорезивања
- домицијализација становника без активности
- апсолутно поштовање банкарске тајне
- одбијање размена судских и пореских информација са другим државама

У погледу ова четири критеријума, Швајцарска испуњава само два од њих, други и трећи. И то трећи делимично јер у оквиру међународних судских истрага банкарска тајна може бити дигнута.

Што се самих пореза тиче, нико не може да пориче њихову сурову стварност у Швајцарској, почев од свих резидената па и до пограничних нерезидената који га плаћају тамо где раде. Кад је реч о сарадњи са другим земљама, Швајцарска је очигледно компетентна и ефикасна, па чак и примерна у борби против прљавог новца. Неки швајцарски функционери, попут судије Перодена или тужиоца Бертосе, су у том погледу стекли светску славу.

Што се тиче утаје пореза, Сједињене Државе су предузеле одлучне кораке у доказивању швајцарске кривице, јавно прозивајући УБС (највећу швајцарску Банку) и захтевајући податке за неколико стотина својих сумњивих држављана.

Менаџери ове швајцарске иконе приведени су као најобичнији преступници, изложени претњама, а сама Банка изложена оштрим репресалијама (претња одузимањем лиценце за пословање у САД)

УБС је под притиском пристао на сарадњу, пошто је претходно тражио и по хитном поступку добио одобрење својих контролних институција. Али, и треба нагласити ово **ал и** јер неколико дана касније, швајцарске власти су, без много буке, поштујући нормалну судску процедуру, дале своју сагласност на укидање тајности података осумњичених, сводећи сву америчку индигнацију на ниво медијске гестикулације.

Много буке ни око чега, или боље речено да би се нашао дежурни кривац за америчке амнезије. Овај маневар вешто скреће пажњу јавности са скандалозних пракси њених сопствених финансијских институција у стечају и локалних пореских рајева, као што су Далавер, Невада, Вајоминг или Бахамска острва.

Европа се прикључила хору огорчених, занемарујући сопствену праксу, настојећи да, исто као Америка, медијском прашином сакрије сопствену бруку. *Nemo auditur turpitudinem propriam suam*

Жртвени јарац са Алпа

Пише: Ив Боне и Александар Радовић
четвртак, 14 мај 2009 18:58

Необично је констатовати што се поред толико *катастрофалних* резултата финансијске дерегулације, хипотекарног *краха*

subprime-ова, поред *колосалне*

штете токсичних финансијских производа и бројних скандала типа Мадоф који су угрозили цео свет, медијска пажња се усредсређује на питање пореских рајева.

Пред овим системским распадом целокупног неолибералног модела, присуствујемо некој врсти диверзије, која има за циљ да прикрије порекло ове економске катастрофе невиђених размера.

Фискални рајеви уопште, а Швајцарска посебно, нису ни главни па чак ни споредни узроци пропасти финансијског капитализма који је са собом повукао целу светску привреду. Од њих се дакле, не може ни очекивати било какво озбиљно решење за опоравак система. Да би се привреда излечила, треба се фокусирати на узроке болести а не на последице. Сваки третман који се не усмерава на корене зла, поред све буке и публицитета који га прати, имаће исте поражавајуће резултате као на стављање фластера на дрвену ногу.

Очигледно, лакше је оптужити Швајцарску него преиспитати самога себе.

Истини за вољу, Швајцарска је транспарентнија него што се то на први поглед чини.

Прво швајцарско правосуђе је у више наврата сарађивало у борби против пореске утаје, и ова еволуција у његовој пракси потврђује се сваки пут кад јој се, у оквиру билатералних споразума, за помоћ обрати нека земља, пошто европски интегрисани правосудни систем још увек није угледао светло дана.

Затим, по својим законима, Швајцарска примењује исте законе за све грађане и житеље на својој територији, и не прави никакву разлику међу њима, уколико поштују њене прописе.

Овим прописима прави се разлика између три преступна нивоа: пореска евазија, избегавање плаћања пореза и пореска утаја.

Само ово последње је у Швајцарској кажњиви преступ, због кога се укида банкарска тајна. Избегавање пореза је прекршај а евазија се сматра више као довитљивост.

Француска и Немачка не праве ову разлику. За њих евазија, избегавање и утаја пореза и представљају преступе. Швајцарска, демократска и суверена држава, има пуно право да прави разлику између ова три нивоа, и да према томе, укида банкарску тајну само у случају карактеризоване пореског преступа - утаје. Негирати ово право значи нарушавати њену сувереност, док у исто време Европа подстиче стварање сопствених оф-шор зона.

Тачно је да Швајцарска може да смета Европи, јер је и сама Европа развила у протекле две деценије у свом окриљу, оно што се може без претеривања назвати пореским склоништима. То су, наиме безцаринске зоне и дефискализирани региони, успостављени са благословом Европске уније – Даблин у Ирској или Мадера у Португалији. Предузећа која се тамо региструју годинама не плаћају порез, и легално раде. Европски закони који забрањују пореску утају, не могу се тамо применити јер је њихово изузеће одобрио сам Европски парламент. Истина је да су те зоне привремене али из склоништа у склониште лукави предузетници могу себи обезбедити дугорочни (ако не и вечни) порески рај.

Време је да се прекине са овом лицемерјем.

Европа може да чисти испред својих врата. То ће подићи много прашине: државе, као што су Енглеска, која користи посебан положај својих англо-нормандских острва, или Немачка, која се служи корупцијом ради добијања информација о рачунима, не само својих грађана, већ и странаца у Лихтенштајну.

Прашина око неспособности Уније да обједини правне и пореске системе и створи јединствени правни простор.

Прашина око забране увоза производа који долазе из земаља где се не поштују основни принципи као што су људска и дечија права, социјална заштита, чување природне околине.

Прашина око глобалне дерегулације финансија, енергије, транспорта итд.

Чинећи то, Европа заборавља, чак и одбацује, тако фундаменталне појмове као што су јавни сервис, национална солидарност, и на крају крајева поклеће пред приватним интересима мултинационалних компанија и њиховим моћним лобијима.

Али, и поред све те прашине Европа бележи прогрес који је незамислив без интервенције Уније: јединствену и јаку валуту, убрзани развој мање развијених земаља, настајање конкурентне и ефикасне привреде. То треба нагласити. То је, можда, најоправданија примедба коју Швајцарска може сама себи упутити - то што није пришла Унији. Али, то је њено право и њен избор и то треба поштовати.

Кад отклонимо европске даваоце лекција, остаје нам Америка. Необична земља која је прво читав свет гурнула у кризу а сада наступа у улози спасиоца.

Довољно је да пођемо од две одлуке Вашингтона које су покренуле кобни циклус дерегулација које нас опасно заносе већ деценијама а сада прете већ да нас одведу у економски понор.

Негативни циклус је почео ослобађањем курса долара - Никсон је 1971. прекинуо конвертибилности долара у злато. Следећи корак је био финансијска дерегулација, раних 80-их, која је одузела државама надзор над каматним стопама и поверила их независним централним банкама.

Флуктуација новца и камата довели су до креације првобитних уговора за **hedging** (за покриће), који су временом израсли у нову генерацију сложених финансијских производа – дериватива. Почетна идеја о покрићу била је сасвим рационална, али њена ирационална метаморфоза у облику комплексних дериватива била је основна полуга за

следећи паклени циклус – френетичну шпекулацију.

Ова прва дерегулација јесте и најозбиљнија, јер је омогућила стварање јаза између финансијске сфере и реалне привреде и затим омогућила дерегулацију девизног курса и каматне стопе, развој све софистициранијих финансијских производа, преношење ризика на све дужи и непрозирнији ланац оператера. Вол Стрит је постао Мека те нове религије - финансијског инжењеринга.

Друга америчка катастрофална одлука дело је Клинтонове администрације која је 1999. године, укинула Рузвелтов закон из 1933, закон којим се депозитним банкама забрањују спекулативне берзанске операције. У еуфорији *нове економије*, заборавивши сваки опрез, Сједињене Државе, и друге развијене земље, ослободиле су финансијску сферу свих *државних окова и, економских архаизама*, увеле банке у високо профитабилне али ризичне спекулативне воде и тако им омогућиле да више не зависе само од поверења својих штедиша.

На тај начин, фаворизован је вештачки раст финансијског сектора, конкретизација јаза између реалне економије и шпекулативне, виртуелне привреде.

Уз повећање богатства које је ишло банкама, почетком 80-тих, започео је малигни циклус отока финансијске сфере, кога је хранила експанзија паразитског шпекулативног сектора.

Банке које су искористиле дерегулацију повећале су ризик, и уместо да ангажују суме два до три пута веће од оне којом су располагале на свом рачуну, оне су ангажовале суме које су биле 20 па чак и 30 пута веће од својих депозита. Да би се покриле, оне су прибегле комплексним финансијским инструментима, све сложенијим и све лукративнијим, чију је реалну вредност било немогуће проценити: као да новац може да прави новац независно од производње, индустријског раста и националног бруто производа.

У исто време, долар је наставио да преплављује свет. Штапање зелених новчаница поништавало је огромне дефиците америчког државног трезора, а одговорност за

Жртвени јарац са Алпа

Пише: Ив Боне и Александар Радовић
четвртак, 14 мај 2009 18:58

вредност заложеног новца, долар је постао светско платежно средство, пренета је на оне који су га имали највише. Да најмоћнија земља на свету живи на кредит, и то на кредит оних којима је наметнула свој модел и политику, може изазвати благи осмех, али пошто је читав свет на то пристао нема потребе да се томе претерано ни чудимо.

Вратимо се ипак нашем Жану де Ла Фонтену. Није сигурно да је амерички лав мудро поступио када је за кривица прогласио швајцарску муву. Од две економије, она која је зависнија од других, није она на коју се у први мах може помислити. Јер, због претеране похлепе и нагомиланих лакомости, Америка је изгубила велики део кредибилитета кога мала Швајцарска још увек љубоморно чува.

Лав, дакле, није тако јак, нарочито од када је евро, боље прилагођен финансијској реалности и чврсто укоренен у Европску економску стварност, почео да баца сенку на долар. Мува је ипак храбрија, јер њен цео банкарски систем није подлегао слатким илузијама лаког новца. Лав јој неће много нашкодити.

Као наравоученије можемо само пожелети «Малом инсекту» да ипак припази да на свом путу не налети на неку спретну „пакову заседу“.

Ив Боне је почасни француски префект, бивши директор ДСТ-а; Александар Радовић је бивши директор Републичке управе јавних прихода Србије

(НИН, 07.05.2009)